

CYMELLA ZE STAREJ SZAFY

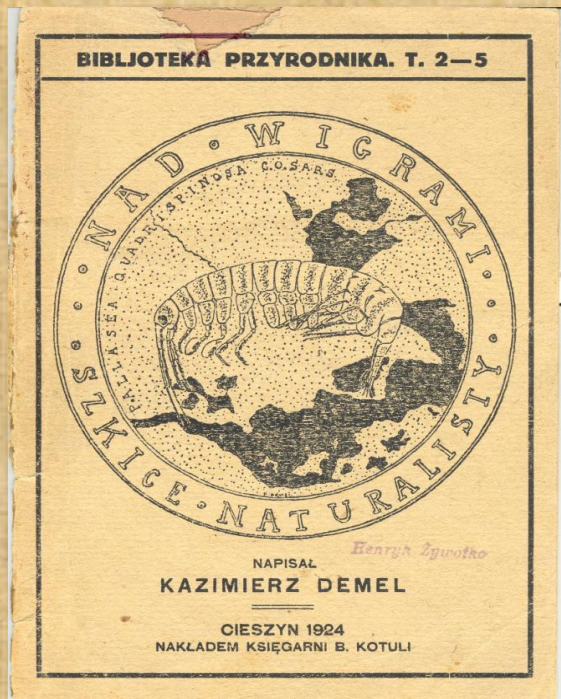
(Nad Wigrami Kazimierza Demela)

*ze zbiorów
Biblioteki Publicznej
im. Marii Konopnickiej
w Suwałkach*

W

1989 r. zbiory Biblioteki Publicznej im. Marii Konopnickiej w Suwałkach wzbogaciły się o ciekawą publikację omawiającą zagadnienia dotyczące jeziora Wigry. Książkę, napisaną przez profesora Kazimierza Demela, zakupiono na aukcji antykwarycznej za cenę 34 tysięcy złotych, natomiast jej wartość pierwotna, w momencie wydania (w 1924 r.), wynosiła 1,20 zł¹.

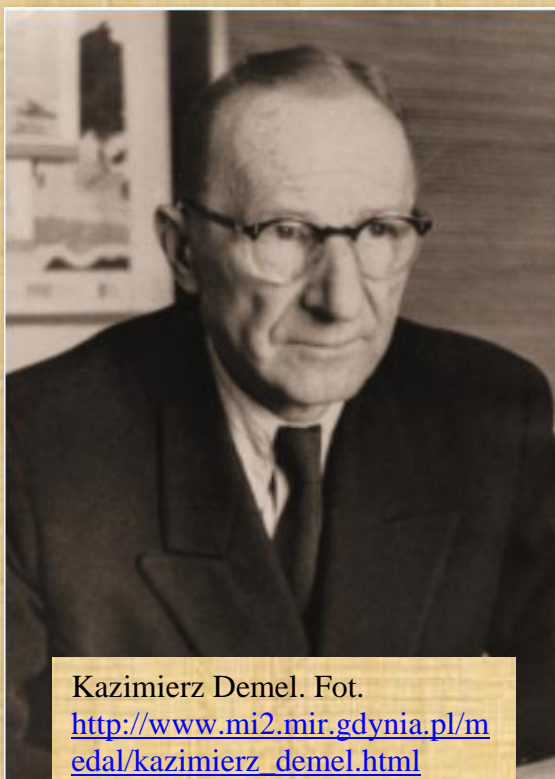

Książka *Nad Wigrami*, bo o niej tu mowa, jest jedną z niewielu pozycji wydanych w okresie międzywojennym, a dotyczących środowiska przyrodniczego Suwalszczyzny. Stąd też uznaliśmy, iż warto przybliżyć to wydawnictwo naszym Czytelnikom. Ze względu na rok wydania i unikatowość, pracę Kazimierza Demela udostępniamy w formie prezencyjnej, w Czytelni Książek.

Utwór został zdigitalizowany w ramach Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej, jednakże ze względu na ochronę praw autorskich jego wersja cyfrowa dostępna jest jedynie na stanowiskach komputerowych w czytelnich Centrum Dokumentacji Kultur Pogranicza w Sejnach².

¹ Informację o cenie książki w 1924 r. podano na podstawie *Bibliografii polskiej 1901-1939. T. 5, Cz-Dn*, red. t. B. Dobrzyńska, Warszawa 2002, s. 430; cena podana w wykazie publikacji wydanych w ramach serii *Biblioteka Przyrodnika* wynosi 1,60 zł.

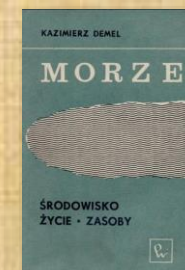
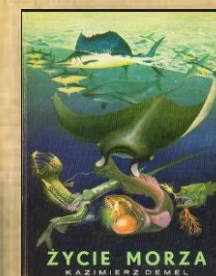
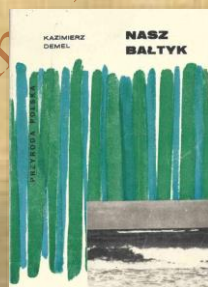
² Informacja o zdigitalizowanej formie publikacji http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=14040&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI= [dostęp: 25.05.2017].

Kazimierz Demel. Fot.
http://www.mi2.mir.gdynia.pl/medal/kazimierz_demel.html
[dostęp: 16.05.2017]

Kazimierz Konstanty Demel (1889-1978)

Urodzony w Zawodzie k. Katowic, zmarł w Gdyni. Biolog, oceanograf, jeden z pionierów badań morskich w Polsce. Studiował na uniwersytecie we Lwowie (1908-09) i Genewie (1909-11). Prowadził badania specjalistyczne w Murmańskiej Stacji Biologicznej w Aleksandrowsku. Pracował nad zagadnieniami dotyczącymi składu i rozmieszczenia fauny polskich wód Bałtyku, zajmował się też hydrografią, meteorologią i praktycznym rybołówstwem morskim. Współorganizował m.in. Stację Hydrobiologiczną TNW nad jeziorem Wigry³.

³Demel, [w:] *Wielka Encyklopedia PWN*. T. 7, Warszawa 2002, s. 64-65.

Publikację wydano w Cieszynie, nakładem księgarni Brunona Kotuli, w tamtejszej drukarni „Dziedzictwa”. Warto w tym miejscu przybliżyć sylwetkę wspomnianego wydawcy.

Brunon Kotula (1898-1961), cieszyński wydawca i księgarz. Pochodził z rodziny ewangelickich działaczy narodowych na Śląsku Cieszyńskim. Księgarnia została założona przez księgarza Jerzego Kotulę (1855-1899) w roku 1879, współzałożyciela „Przyjaciela Ludu”, syna Andrzeja (1822-1891) – prawnika, pisarza, współzałożyciela Czytelni Polskiej w Cieszynie, współpracownika „Tygodnika Cieszyńskiego” i „Gwiazdki Cieszyńskiej”, autora *Szkoły polszczyzny*....

Brunon Kotula był zasłużony dla popularyzacji radiotechniki w Polsce m.in. dzięki publikacji w seriach „Samouczek techniczny” i „Ilustrowana biblioteka dla młodzieży” (...) książek poświęconych radiotechnice, krótkofalarstwu i elektryczności⁴.

Sygnety graficzne księgarni i wydawnictwa B. Kotuli. Źródło: E. Pawłowski, D. Świsulski, *Propagowanie elektrotechniki w latach 20 i 30 XX wieku na przykładzie samouczków technicznych Wydawnictwa Brunona Kotuli, „Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej”* 2015, Nr 43, s. 118.

⁴Zob. więcej informacji: http://sp2pnt.utp.edu.pl/radioelektronicy/radjotelefoniczne_aparaty_odbiorcze.htm[dostęp: 16.05.2017] oraz: M. Kot-Bogus, *Kotulowie i ich działania oświatowe na Śląsku Cieszyńskim w XIX i XX wieku*, Ostrawa 2006, passim.

W

1873 roku na Śląsku Cieszyńskim powołano do życia towarzystwo oświatowo-wydawnicze pod nazwą „Dziedzictwo bł. Jana Sarkandra dla Ludu Polskiego na Śląsku”. 18 marca 1913 r. towarzystwo otrzymało koncesję na prowadzenie drukarni, której uroczyste otwarcie nastąpiło 5 maja tegoż roku. To właśnie spod prasy tej drukarni wyszła praca K. Demela *Nad Wigrami*.

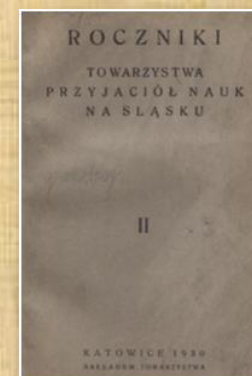
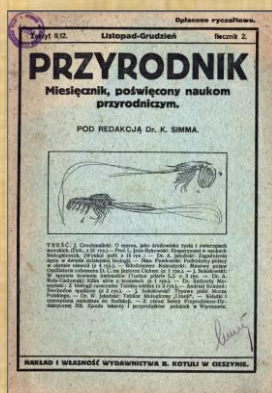
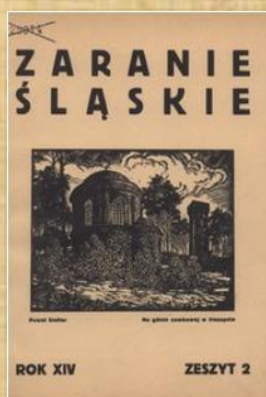

Drukarnia mieściła się w pomieszczeniach wynajętych od właściciela budynku przy Placu Teatralnym 8 (...). Warto dodać, że choć wybuch pierwszej wojny światowej zniweczył wiele zamysłów – drukarnia nie przerwała swej działalności, zamykając swoje podwoje jedynie na czas od kwietnia do listopada 1917 roku. Chcąc po wojnie umieścić drukarnię w lepszym, odpowiednim, widnym i przestronnym lokalu „Dziedzictwo” zakupiło 4 marca 1920 parterowy domek z ogrodem w Cieszynie przy ul. Górnej, który okazał się jednak nieodpowiednim.

Zakończenie działań wojennych przyniosło rozbudowę drukarni, a 29 wrzesień 1921 r. koncesję introligatorską i w efekcie własną introligatornię (...)

Kamienica, w której działała Drukarnia Dziedzictwa bł. Jana Sarkandra. Źródło: <http://cieszyn.fotopolska.eu/360775,foto.html?o=b87990> [dostęp: 25.05.2017]

Rok 1928 i 1929 to czas starań o nową drukarnię, którą docelowo udaje się otworzyć i oddać do użytku 28 czerwca 1929 r. Tym razem jej miejscem staje się budynek przy ulicy Pokoju w Cieszynie. Spod druku wychodzą oprócz wydawnictw „Dziedzictwa”, takie pozycje jak: „Gwiazdka Cieszyńska”, „Rocznik Towarzystwa Tatrzańskiego – Beskid Śląski”, miesięcznik „Przyrodnik” „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku” czy też „Zaranie Śląskie”. Ukazuje się również wiele wartościowych książek. Dobrą passę działalności „Dziedzictwa” przerywa wybuch II wojny Światowej. Drukarnia ulega zniszczeniu, a same książki stanowią już tylko materiał przeznaczony na przymiał⁵.

Czasopisma drukowane w „Dziedzictwie”

⁵Historia : dziedzictwo.org.pl <http://www.dziedzictwo.org.pl/stowarzyszenie/historia> [dostęp: 25.05.2017].

**DEMEL,
Kazimierz (1889-
1978).**

G.Z. Region

Nad Wigrami : szkice naturalisty / Kazimierz Demel.

Cieszyn : Nakładem Księgarni B. Kotuli,
1924 (Cieszyn : Drukarnia "Dziedzictwa"). - [2],
130 s. : il. ; 17 cm.

(Biblioteka Przyrodnika ; T. 2-5)
Hydrobiologia ; Wigry ; Wydawnictwa
popularne

Funkcję redaktora naczelnego w 1.1924-1926 pełnił prof. dr hab. **Kazimierz Simm (1884-1955)** – zoolog, entomolog, spongiolog, profesor Uniwersytetu Poznańskiego. Autor m. in.:

• *Muzeum przyrodnicze, wskazówki do sporządzania i konserwowania zbiorów przyrodniczych*, Cieszyn 1924

• *Entomologia*, Cz. 1. i 2., Cieszyn 1924-1925

• *Zoologia dla przyrodników i rolników*, t. 1-2, Poznań 1948-1949

• *Zwierzęce szkodniki Muzeów*, Kraków 1949

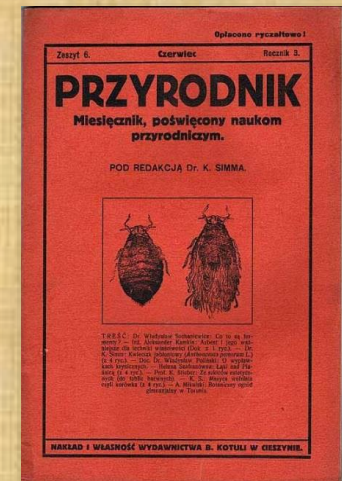
• *Gabki Porifera*, Warszawa 1953

Prof. dr hab. Kazimierz Simm

Źródło: http://www.biomap.pl/pl/getpdf/10271_Beiger_M_1984.pdf
[dostęp: 2.05.2017]

Nad Wigrami Kazimierza Demela włączono do zbiorów Biblioteki Publicznej w Suwałkach w lipcu 1989 r. Tytuł ukazał się w ramach serii wydawniczej *Biblioteka przyrodnika*. Wzmiankowana seria wiązała się ściśle z drukowanym przez „Dziedzictwo” czasopismem „Przyrodnik”.

Periodyk był miesięcznikiem młodzieżowym o charakterze popularno-naukowym, zajmującym się ochroną przyrody ojczystej.

PRZYRODNIK

MIESIĘCZNIK, POŚWIĘCONY NAUKOM PRZYRODNICZYM
pod redakcją **Dr. K. Simma**, rozpoczyna z dn. 1. stycznia 1926
trzeci rok istnienia.

Rozporządzeniem Ministerstwa Wymiar Religijnych i Oświecenia Publ. z dnia 15. czerwca 1925 r., L. 5773-25 OPres., zostało nasze pismo zatwierdzone jako pomocnicze dla uczniów szkół średnich, tudzież rozporządzeniem Ministerstwa z dnia 15. czerwca 1925, L. 5774-25 OPres., jako polecane dla nauczycieli szkół średnich i powaszkanych.

»PRZYRODNIK« jest jedynym w Polsce czasopisem, które zarówno treścią artykułów, jak szatą zawętrzną może bez obawy współzawodniczyć z pismami zagranicznymi.

»PRZYRODNIK« stał się w ciągu pierwszego i drugiego roku swego istnienia prawdziwym przyjacielem tych wszystkich, których zajmują nauki przyrodnicze w ogólniejszym znaczeniu tego słowa.

»PRZYRODNIK« zdolał pozyskać cały szereg nowych współpracowników, którzy zapewniają naszemu piśmie doborową treść i należyty poziom naukowy.

Każdy zeszyt »PRZYRODNIKA« obejmuje 48 stron druku dużego formatu i około 50 rycin, co daje w roczniku 567 stron tekstu i około 400 rycin, prócz 12 barwnych tablic.

»PRZYRODNIK« winien znaleźć się nie tylko w każdej szkole, lecz w każdym domu, gdzie jest dorosła młodzież, gdzie się ludzko, co pragnie poznać przyrodę, powinien znaleźć się w rękach tych, co po ciężkiej pracy zawodowej szukają wytchnienia.

»PRZYRODNIK« jest tańszy od jakiegokolwiek piisma zagranicznego w tym rodzaju, gdyż roczna prenumerata wynosi tylko 12 złotych.

Za rok 1924 jest »PRZYRODNIK« zupełnie wyczerpany, — za rok 1925 posiada wydawnictwo sześćdziesiąt kilkadziesiąt egzemplarzy i dostarcza w połowie grudnia kompletny rocznik drugi w gustownej oprawie płóciennej po cenie 14 złotych.

Ze względu na konieczność ustalenia na rok 1926 wysokości nakładu uprasza wydawnictwo o wypełnienie i nadesłanie załączonych kart zamówień i przekazywanie załączonym czekiem prenumeraty.

Prenumerata kwartalna 4 zł, półroczna 7 zł, roczna 12 zł.

Wydawnictwo »PRZYRODNIKA« daje Zakładom naukowym przy zamówieniu 6 egzemplarzy 1 egzemplarz bezpłatnie.

NAKŁAD I WŁASNOŚĆ WYDAWNICTWA B. KOTULI W CIESZYNIE.

Odbito w drukarni »Dzielnictwa« w Cieszynie pod kier. J. Suchanka.

BIBLIOTEKA „PRZYRODNIKA“

Tomik 1.: Prof. Uniw. Jag. Wład. Szafer: W KRAJNIE LODOWCÓW	0,40
Tomik 2—5: K. Demel: NAD WIGRAMI	1,60
Tomik 6—8: A. Milata: DOKOŁA TATR	1,20
Tomik 9—11: Kaz. Rouppert, prof. Uniw. Jag.: SZATA ROŚLINNA POLSKIEGO BRZĘGU I BAŁTYKU	1,20
Tomik 12—13: J. K. Simm: WYCIECZKA NA KA- SZUBSKI BRZĘG	0,80
Tomik 14—16: Boh. Korybut-Daszkiwicz: O HODOWLI PŁAZÓW I GADÓW W PO- KOJU	1,20
Tomik 17—18: Dr. Michał Siedlecki: NA RA- FACH KORALOWYCH	0,80
Tomik 19—21: Witold Niesiołowski: PRAK- TYCZNE WSKAZÓWKI DLA ZBIERACZY MOTYLI	1,20

W DRUKU:

Serwacy Zieliński: BORY TUCHOLSKIE pod wzglę-
dem rozwojowo-ekologicznym.

Wł. Wajdowicz: ŻYCIE MRÓWEK.

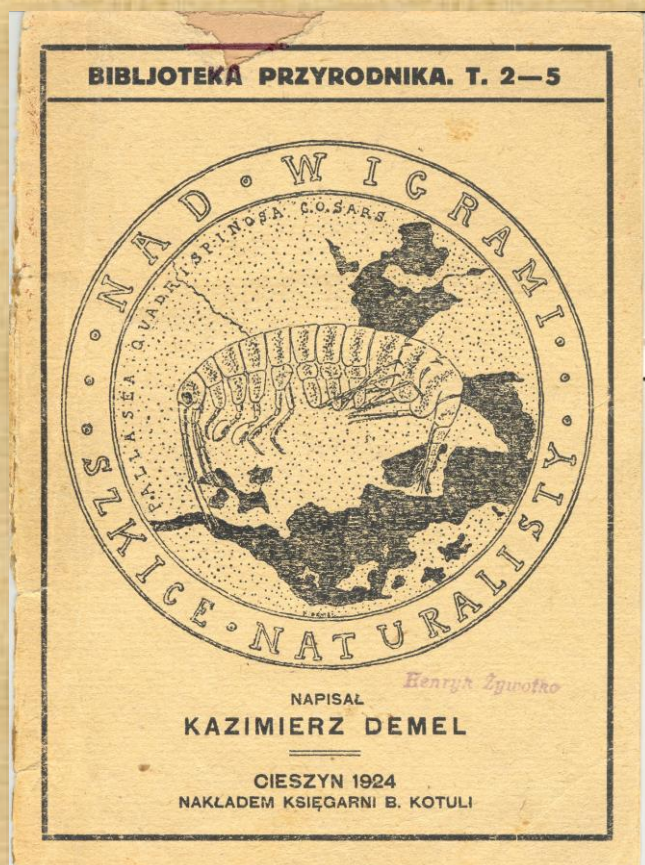
**Przedpłatę przyjmuje wydawnictwo
jedynie z góry na cały rok 12 zł.**

Odbito w drukarni »Dzielnictwa« w Cieszynie pod kier. J. Suchanka.

„Przyrodnik” był czasopisem, które mogło *bez obawy współzawodniczyć z pismami zagranicznymi*⁶ zarówno pod względem merytorycznym, jak i graficznym. Wśród publikujących w nim, znaleźli się m. in.: Władysław Szafer, Ludwik Jaxa-Bykowski, Ambroży Moszyński, Michał Siedlecki czy Irena Turowska – uniwersyteccy pracownicy (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet w Poznaniu, Uniwersytet w Warszawie czy Uniwersytet Stefana Batoiego w Wilnie).

⁶ Zob.: (druga strona okładki) tekst wprowadzający do „Przyrodnika” 1925, z. 11/12.

Książka została wydana w poręcznym, niedużym formacie – 168x119 mm. Tekst rozplanowano na 130 stronach. Zastosowano arabską paginację. Dodatkowo na górnym marginesie stron parzystych zamieszczono nazwisko autora, zaś na stronach nieparzystych tytuł wydawnictwa – jest to rodzaj żywej paginy.

34

K. DEMEL:

NAD WIGRAMI.

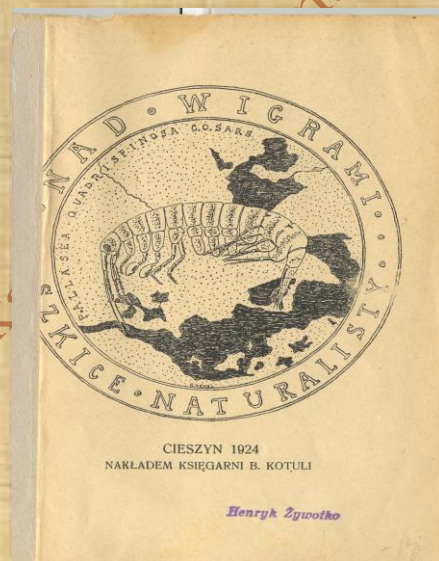
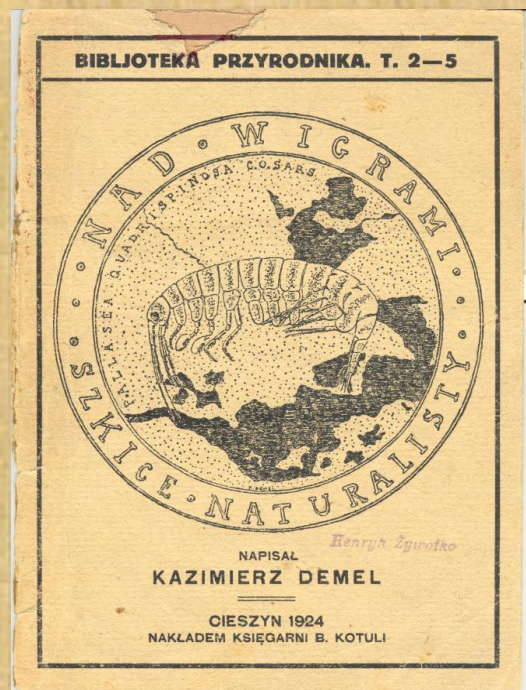
35

Okładka wydawnicza miękka, z tektury. Trzon (blok) główny książki szyty. Posiadany przez suwalską Bibliotekę egzemplarz książki niestety nie jest kompletny, brakuje tylnej okładki, co jednak nie umniejsza w znaczący sposób jego wartości.

Centralnie na licu przedniej okładki umieszczono rycinę przedstawiającą zimnowodnego skorupiaka *Pallasea quadrispinosa* (zwyczajowa nazwa: kielże) – relikwyt plejstoceni. Dodatkowo okładka zawiera informacje dotyczące: autora, tytułu, miejsca i roku wydania oraz serii, w ramach której ukazała się publikacja.

Wzmiankowany motyw skorupiaka pojawia się również na pierwszej stronie karty poprzedzającej spis treści.

Na książce znalazł się także znak prawniczy w postaci pieczętki z imieniem i nazwiskiem jednego z jej właścicieli – w dolnej części okładki imię i nazwisko: Henryk Żywotko. Niestety nie udało się nam ustalić, kim był wzmiankowany Henryk Żywotko. Nie znamy historii i wędrówek posiadanego przez nas egzemplarza pracy Demela, a trudno jedynie na podstawie pieczętki zidentyfikować jednego z posiadaczy w/w egzemplarza książki.

Tekst główny poprzedza „Spis rzeczy” oraz przedmowa i wstęp autora (teksty wprowadzające), w których możemy przeczytać, iż adresem wydawnictwa jest młodzież, nauczyciele, miłośnicy przyrody i ci wszyscy, którzy pragną poznać bliżej fizjografię ziemi naszej. Nacisk szczególny położony został na związek organizmów z ich otoczeniem naturalnym. Dalej czytamy, iż rysunki, podobnie jak rycina tytułowa (...) są wykonane ręką autora. Dwie fotografie, zdobiące niniejsze szkice, są dziełem p. C. Pawłowskiego⁷.

Spis rzeczy.

Przedmowa	3
Wstęp	4
1. Ogólny opis jeziora	10
(Rozmiary i kształt jeziora. — Głębość. — Właściwości fizyczne wody. — Właściwości chemiczne wody. — Wyspy na jeziorze. — Pochodzenie jeziora.)	
2. Życie w strefie przybrzeżnej	26
(Podział jeziora na strefy naturalne. — Warunki życia w strefie przybrzeżnej. — Flora przybrzeżna. — Życie na dnie kamiennym. — Życie na dnie piaszczystym. — Fauna osadów wapiennych. — Fauna zarosli oczeretów. — Rzadka formacja oczeretów. — Fauna łak podwodnych. — Sublitoral i strefa głębinowa.)	
3. Życie w śródlęzisku	60
(Śródlęzisko i plankton. — Plankton roślinny. — Plankton zwierzęcy śródlęziska. — Plankton litoralny. — Ryby planktoniczne. — Kilka uwag ogólnych o faunie jeziora.)	

●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

Przedmowa.

Szkice »Nad Wigrami« przeznaczam dla młodzieży, nauczycieli, miłośników przyrody i tych wszystkich, którzy pragną poznać bliżej fizjografię ziemi naszej.

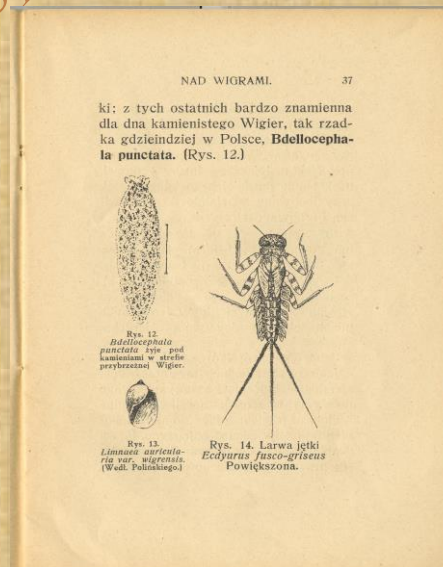
Nacisk szczególny położony został na związek organizmów z ich otoczeniem naturalnym.

Rysunki, podobnie jak rycina tytułowa, przedstawiają bardzo znamienne dla Wigier gatunek skorupiaka *Pallasa quadrisona*, rzucony na tło jeziora, są wykonane ręką autora.

Dwie fotografie, zdobiące niniejsze szkice, są dziełem p. C. Pawłowskiego.

Warszawa, w marcu 1923.

AUTOR.

⁷ K. Demel, *Nad Wigrami : szkice naturalisty*, Cieszyń 1924, s. [3].

Autor zapoznaje [czytelnika] z ogólnym obszarem fizjograficznym jeziora i jego historją⁸, omawia dość szczegółowo faunę i florę jeziora Wigry, przy czym wzbogaca materiał rysunkami. Równocześnie nie ogranicza się do samego jeziora, a sięga też do strefy przybrzeżnej oraz podaje krótkie informacje o rzece Czarnej Hańczy.

Rys. 43. Czarna Hańcza przy ujściu do jeziora Wigierskiego pod wsią Cimochowizna.

Operuje językiem zrozumiałym zarówno dla osób poruszających się w kręgu nauk biologicznych, jak też dla laików.

Całość, rysując nam szkic ogólny różnorodności życia w jeziorze, jako traktująca w szczególności Wigry i jego wybrzeża, stanowi jednocześnie przyczynek drobny do poznania fizjografji uroczego zakątka północnego, tak mało znanej nam jeszcze ziemi naszej – Suwalszczyzny⁹.

Fot. C. Pawłowskiego z książki: K. Demel, *Nad Wigrami*, Cieszyn 1924, s. [86]

⁸ K. Demel, *Nad Wigrami...*, s. 8

⁹ Tamże, s. 10.

Ważniejsze użyte terminy

Paginacja - (od łac. pagina – stronica), kolejna numeracja stronic rękopisu lub druku.

Proweniencja – rodowód książki; udokumentowane znakami własnościowymi wiadomości o jej poprzednich właścicielach lub dawnej przynależności do zbioru bibliotecznego.

Teksty wprowadzające – części składowe książki zawierające informacje ogólne o dziele lub autorze, bądź charakteryzujące dzieło lub autora.

Trzon (blok) książki – sfalcowane arkusze książki, zebrane wg swej kolejności, z ilustracjami i tablicami, zszyte i sklejone, lecz bez okładek.

Źródło informacji: *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław 1971 oraz *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, red. K. Głombiowski, B. Świdorski, H. Więckowska, Wrocław 1976

Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej (Suwałki)

Bibliografia

1. *Bibliografia polska 1901-1939. T. 5, Cz-Dn*, red. t. B. Dobrzyńska, Warszawa 2002.
2. Demel, [w:] *Wielka Encyklopedia PWN. T. 7*, Warszawa 2002.
3. Demel K., *Nad Wigrami : szkice naturalisty*, Cieszyn 1924.
4. Dzieczkowski A., *Simm*, „Polski Słownik Biograficzny” 1996-1997, T. 37.
5. *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Wrocław 1971.
6. *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, red. K. Głombiowski, B. Świdorski, H. Więckowska, Wrocław 1976.
7. *Historia* : *dziedzictwo.org.pl*, <http://www.dziedzictwo.org.pl/stowarzyszenie/historia> [dostęp: 25.05.2017].
8. Kot-Bogus M., *Kotulowie i ich działania oświatowe na Śląsku Cieszyńskim w XIX i XX wieku*, Ostrawa 2006.
9. Kotula, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, Warszawa 1972.
10. Stolzman M., *Kotula*, „Polski Słownik Biograficzny” 1968, T. 14.

Ciąg Dalszy Nastąpi...

Dziękujemy za uwagę
i zapraszamy do korzystania z naszych zbiorów

Biblioteka Publiczna
im. Marii Konopnickiej
ul. Emilii Plater 33 A
16-400 Suwałki
<http://bpsuwalki.pl>

e-mail: sekretariat@bpsuwalki.pl,
czytelnia@bpsuwalki.pl

sekretariat: tel. 87 565-62-46

czytelnia książek: tel. 87 565-62-46 w. 19